

Bioforsk Rapport

Bioforsk Report

Vol. 9 Nr. 155, 2014

Skjøtselsplan for kystlynghei

Bumarka i Blomsøya,
Alstahaug kommune, Nordland

Marit Dyrhaug¹ & Annette Bär²

¹Norsk Landbruksrådgiving

²Bioforsk Nord Tjøtta

Forsidebilde: Oversikt over Bumarka. Bildet tatt fra Høgøya mot nord med Måsøya og Buøya til høyre, og deler av Risøya til venstre. Langt i det fjerne ser vi fjellet Dønnmannen.

Hovedkontor/Head office
Frederik A. Dahls vei 20
N-1432 Ås
Tel.: (+47) 40 60 41 00
post@bioforsk.no

Bioforsk Nord
Tjøtta
8860 Tjøtta
Tel.: (+47) 40 60 41 00
tjotta@bioforsk.no

<i>Tittel/Title:</i> Skjøtselsplan for kystlynghei - Bumarka i Blomsøya, Alstahaug kommune, Nordland
<i>Forfatter(e)/Author(s):</i> Marit Dyrhaug & Annette Bär

<i>Dato/Date:</i> 10.10.2014	<i>Tilgjengelighet/Availability:</i> Åpen	<i>Prosjekt nr./Project No.:</i> 420276	<i>Saksnr./Archive No.:</i>
<i>Rapport nr./Report No.:</i> 9 (155), 2014	<i>ISBN-nr./ISBN-no:</i> 978-82-17-01353-2	<i>Antall sider/Number of pages:</i> 25	<i>Antall vedlegg/Number of appendices:</i> 5

<i>Oppdragsgiver/Employer:</i> Fylkesmannen i Nordland v/Miljøvernavdelingen	<i>Kontaktperson/Contact person:</i> Ingvild Gabrielsen
---	--

<i>Stikkord/Keywords:</i> Skjøtselsplan, kystlynghei, helårsbeite, tilskuddsføring, lyngsviing	<i>Fagområde/Field of work:</i> Arktisk landbruk og utmark
---	---

<i>Sammendrag:</i> Rapporten gir en beskrivelse av kystlynghei på Blomsøya-Bumarka, og anbefalt skjøtsel av kystlyngheia. Beskrivelsen av vegetasjon og naturtypeutforminger baserer seg på naturtypekartlegging fra 2013, samt befaringsommeren 2014. Skjøtselsplanen anbefaler tiltak for skjøtsel i form av helårsbeite med Gammelnorsk sau, rydding, samt lyngsviing. Rapporten er utarbeidet på oppdrag fra Fylkesmannen i Nordland og beitebrukere.
--

<i>Fylke/County:</i>	Nordland
<i>Kommune/Municipality:</i>	Alstahaug
<i>Sted/Lokalitet:</i>	Blomsøya-Bumarka

Godkjent / Approved

Prosjektleder / Project leader

Inger Hansen, konst. avdelingsleder

Annette Bär, forsker

Forord

Utarbeiding av skjøtselsplanen er gjort på oppdrag fra Fylkesmannen i Nordland, miljøvernavdelingen og beitebrukere Torbjørn Aakerøy og Heidi Sørøy. Skjøtselsplanen gir faglig funderte anbefalinger for skjøtsel av kystlynghei Bumarka i Blomsøya, Alstahaug kommune, og skal være i samsvar med faggrunnlag for kystlynghei (Direktoratet for naturforvaltning 2012). Generell del (A) er hentet ut fra faggrunnlag for kystlynghei, som angir en mal og retningslinjer for kystlyngheier i Norge generelt, og er ikke forfattet av undertegnede.

Verdisettingen er definert etter DN Håndbok 13 (Direktoratet for naturforvaltning 2007), og faktaark for kystlynghei utformet av John Bjarne Jordal (Jordal 2014).

Lyngsviing og sviing av einer er anbefalt på Høgøya, Buøya, Stor-Risøya, samt flekkvis på Måsøya. Disse arealene er beskrevet i skjøtselsplanen og skal ses sammen med retningslinjer for sviing som er vedlagt.

Takk til Torbjørn Aakerøy og Heidi Sørøy, og Fylkesmannen i Nordland for godt samarbeid og for verdifull informasjon og tilbakemeldinger i forbindelse med utarbeiding av planen.

Tjøtta, 28.november 2014

Annette Bär
Prosjektleder
Bioforsk Nord Tjøtta

Innhold

A. Generell del - kystlynghei	3
Ulike utforminger av kystlynghei.....	3
Generelle råd ved skjøtsel og restaurering av verdifulle kystlyngheier	4
B. Spesiell del: Bumarka i Blomsøya	7
Søkbare egenskaper i Naturbase.....	7
Områdebeskrivelse i Naturbase	8
Utfyllende områdebeskrivelse for kystlyngheia i Bumarka	9
Skjøtselsplan for Bumarka i Blomsøya	11
Kilder	15
Vedlegg	16
VEDLEGG 1 - Kart med arealavgrensning av kystlyngheilokaliteten	17
VEDLEGG 2 - Kart med avgrensning av beiteområdet	18
VEDLEGG 3 - Kart med anbefalte skjøtselstiltak	19
VEDLEGG 4 - Bilder	20
VEDLEGG 5 - Sviing som skjøtselsmetode, inkl. retningslinjer for sviing	22

A. Generell del - kystlynghei

Kystlynghei er en flere tusen år gammel naturtype som er dominert av røsslyng. Den ble skapt i de ytterste, oseaniske strøkene langs Norges kyst der klimaet er så mildt at småfe kan gå ute hele året eller det meste av året. Om sommeren beitet også storfe i lyngheia og lyng ble slått til vinterfôr. For å skape godt beitegrunnlag ble lyngheiene brent slik at det oppsto en mosaikk av gras- og urtevegetasjon (på nysvidde arealer) og lyngvegetasjon. Røsslyng er en eviggrønn dvergbusk som beites hele året, men er viktigst som fôrplante om seinhøsten og vinteren. Grasvegetasjonen er først og fremst vår- og sommerbeite, men særlig starr kan også spille en viktig rolle vinterstid. Selv om det er mange trekk i driftsmåten som er relativt ensartet, varierer både bruken og utformingen av kystlyngheia fra sør til nord og fra øst til vest.

Kystlyngheiene har spilt en viktig rolle i ressursutnyttelsen langs kysten og utgjorde tidligere ca. 2 % av landarealet i Norge. De strakk seg fra Lofoten til Kristiansand (eller muligens Grimstad). Også på noen få øyer i ytre Oslofjorden finnes det noe lynghei, bl.a. på Hvaler i Østfold. Lyngheidriften har gått sterkt tilbake i løpet av 1900-tallet. Når driften reduseres eller opphører, gror lyngheiene igjen. Også skogplanting, gjødsling, oppdyrking, nedbygging og nitrogennedfall utgjør trusler mot gjenværende arealer, og kystlynghei er nå en sterkt truet naturtype (Artsdatabanken 2011). Tradisjonell drift med helårsbeiting og lyngsviing er en forutsetning for opprettholdelse av kystlynghei.

Kystlyngheiene er egentlig ikke bare en naturtype, men en landskapstype som utgjøres av åpne arealer med en blanding av heivegetasjon, myr, havstrand, eng og knauser. Det norske kystlyngheilandskapet utgjør en del av et større lyngheilandskap som finnes langs atlantehavskysten helt ned til Portugal. Også i resten av det europeiske kystlyngheiområdet er lyngheia på sterk tilbakegang. Norge har verdens nordligst kystlyngheier og dermed et spesielt forvaltningsansvar for dem. Brann, beite og økologisk variasjon (fuktighet, pH) gir til sammen et stort mangfold av økologiske nisjer i lyngheisystemet, som igjen gir rom for en rekke arter og økotyper spesielt tilpasset bestemte deler av lyngheisyklusen. Selv om lynghei generelt regnes som et relativt sett artsfattig økosystem, er det totale biologiske mangfoldet knyttet til hele lyngheisyklusen betydelig. Som i de fleste andre semi-naturlige økosystemer øker også artsmangfoldet med kalkinnholdet i jorda (pH), spesielt de skjøtselsavhengige artene.

Ulike utforminger av kystlynghei

Kunnskapen om variasjonen i kystlyngheivegetasjonen er under utvikling. Det nyeste systemet for beskrivelse av variasjonen i norsk natur, Naturtyper i Norge (NiN), deler på grunnlag av vannmetning og kalkinnhold inn kystlynghei i seks grunntyper: kalkkysthei, intermedier kysthei og kalkfattig kysthei (dvs. tørrheier) samt kalkfuktkysthei, intermedier fuktkysthei og kalkfattig kystfukthei (dvs. fuktheier). (www.naturtyper.artsdatabanken.no)

I tillegg til røsslyng er bl.a. blåbær, tyttebær, krekling, smyle, kornstarr, tepperot og skrubbær vanlige arter i norske kystlyngheier. Fukthei skiller seg fra tørrhei ved et framtrædende innslag av fuktkrevende arter og myrarter som klokkelyng, blokkebær, rome og bjønnskjegg. Nybrent kystlynghei med lyng i pionerfasen inneholder en del urter og gras, mens gammel lynghei (30-50 år) ofte er meget artsfattig og har et velutviklet mosedekke.

I det følgende gis det en kort beskrivelse av karakteristiske trekk for kystlynghei i sør, vest og nord. For å ivareta det biologiske mangfoldet er det viktig å ivareta lyngheier som representerer variasjonen langs hele kysten i tillegg til variasjonen i fuktighet og kalkinnhold.

Det meste av kystlyngheiene i sør er relativt tørr kystlynghei, fukthei er sjeldnere. I de sørlige heiene forekommer klokkesøte langs kysten fra Lindesnes til Stavanger. I sørhellende lyngheier på litt

næringsrik grunn kan man finne en del andre urter som blodstorkenebb, fagerperikum, kystmaure og firtann. På Lista og Jæren finnes det fortsatt en meget spesiell lyngheitype: lynghei som er et suksesjonstrinn mellom marehalmdyne og skog. De domineres av røsslyng, krekling, krypvier, marehalm og sandstarr.

Kystlyngheiene i vest dvs. fra Rogaland til Møre og Romsdal, har størst utstrekning i vest-øst-retning og for hundre år siden gikk lyngheia her langt inn i fjordene. I dag dominerer imidlertid lyngheia først og fremst de ytterste øyene og de ytre fjordstrøkene. Her finnes arter med høye krav til fuktighet og lang vekstsesong. Klokkelyng, som vokser i fuktigere områder enn røsslyng, er vanlig her, og purpurlyng (NT på Rødlista 2010), som er frostømfintlig, finnes i en smal stripe ytterst på kysten til Sunnmøre. En rekke arter med vestlig utbredelse i Norge har lyngheia her som sitt viktigste habitat, for eksempel vestlandsvikke, lyngøyentrøst, fagerperikum, heiblåfjær og kystmyrklegg. Artsmangfoldet synker fra vest mot øst på grunn av at de klart vestlige artene faller ut.

I nord dvs. fra Trøndelag til Nordland, dominerer fukthei på grunn av mye nedbør og lav temperatur. Torvdybden kan være flere desimeter og overgangen mot myr er glidende. Krekling blir et stadig vanligere innslag nordover og kan bli mer dominerende enn røsslyngen. Siden den har lavere beiteverdi kan det skape problemer i områder med vinterbeiting. Slåttestarr og torvull er også vanlig. Fra Sunnmøre og nordover minker innslaget av vestlige arter, mens innslaget av nordlige arter og fjellararter øker, som for eksempel dvergbjørk, rypebær og molte. Tørrhei kan forekomme i sørhellinger og på arealer med skrint jordsmonn. Her øker andelen av urter og gras som tepperot, engkvein og rødsvingel, og melbær er et karakteristisk innslag. Den norske kysten domineres av fattige bergarter, men nordover finnes det innslag av kalkrike bergarter som gir rik hei med innslag av kalkkrevende arter som flekkmure, blåstarr, reinrose, vill-lin, fjellfrøstjerne og orkideer. Også på skjellsand kan det utvikles slik rik hei.

Generelle råd ved skjøtsel og restaurering av verdifulle kystlyngheier

Skjøtsel

Kystlyngheiene er skapt ved rydding av skog, lyngsviing, beiting og lyngslått. De har utviklet seg gjennom gjensidig påvirkning mellom lynghei og beiting, først og fremst med gammelnorsk sau, men også med geit og sommerbeiting med storfe. Helårsbeite med gammelnorsk sau sees som den viktigste driftsmåten for å ta vare på kystlynghei. Ved innsiktsfull drift kan en også skjøtte kystlynghei ved beiting med spælsau, norsk kvit sau eller andre saueraser fra tidlig vår til sein høst, og tidvis vinterbeiting kombinert med tilleggsføring når forholdene tilsier det. Storfe som kviger, sinkyr (kyr i tørrperioden), ammekyr med kalv samt kastrater kan beite i kystlynghei om sommeren når det inngår strandeng eller andre arealer med gras- og halvgras i tilstrekkelig omfang i beiteområdet som helhet.

Lyngsviing er avgjørende både for opprettholdelse av ønsket artsinnhold i lyngheiene og det biologiske mangfoldet, og for sikring av godt og tilstrekkelig beitegrunnlag. Det er derfor viktig å planlegge lyngsviingen for flere år framover slik at man til enhver tid har den mosaikk av grasarealer og lyngarealer av forskjellig alder som er ønskelig. Det er best både for sauene og vegetasjonen om avsviingsområdene ikke er for store. Med store avsviingsområder minker det biologiske mangfoldet og sauene får vanskeligere for å finne godt fôr i tilstrekkelige mengder til enhver tid. For lammenes tilvekst er det spesielt viktig at det finnes lett tilgjengelige grasarealer fra våren og utover sommeren. Lyngsviingsarbeidet blir imidlertid mer arbeidskrevende når avsviingsarealene er små så det gjelder å finne en passe balanse.

I denne sammenheng er det viktig å kunne vurdere og bestemme hvor lang tid det skal gå mellom hver gang man svir av samme område, dvs. hvilken rotasjonsperiode lyngheivegetasjonen skal ha. Utviklingen av røsslyngplanten går gjennom flere faser, fra pionerfase til byggefase og videre til moden fase. Fôrproduksjonen er høyest i tidlig byggefase. Når lyngen begynner å bli gammel ("moden"), dvs. vanligvis når den har blitt 20-30 cm høy, brenner man på nytt. Hvor lang tid det tar varierer med

klima, lokale vokseforhold og beitetrykk, men man regner med 8-20 år. Siden utviklingen av røsslyngen kan variere så mye, er det viktig at man lager individuelle skjøtselsplaner som tar hensyn både til røsslyngens evne til å regenerere, røsslyngens tilveksthastighet og en vurdering av problemarter som kan komme inn etter sviing.

Selve avsviingsarbeidet må også planlegges nøye med hensyn til hvor ilden skal starte og avsluttes. Myr- og vannkanter kan være naturlige avslutningslinjer, men det hender at man må lage branngater (5-6 m) for å sikre en god avslutning. Ved planleggingen av avsviingen må man også ta hensyn til fugl, kulturminner, landskapsestetikk og eventuelle erosjonsproblemer. Man må sørge for å ha brannslukkingsutstyr tilgjengelig og man må varsle brannvesenet på forhånd. Naboer bør også varsles. Det er viktig å være mange nok for å sikre at man kan styre brannen. Brenning må bare gjennomføres under gunstige værforhold og når det er tele eller fuktig jord, dvs. i perioden fra sein høst til tidlig vår. Hvis man ikke selv har erfaring med lyngsviing, bør man skaffe profesjonell hjelp, i hvert fall første gangen.

Restaurering

I gammel lynghei, dvs. lynghei som ikke har vært brent på lenge, kan det være et kraftig oppslag av busker og trær. Hvis lyngheia skal tas i bruk igjen bør dette ryddes før man brenner på nytt. Noe bjørk, rogn og ulike vierarter bør imidlertid settes igjen fordi det kan være viktig "tilskuddsfôr" for sauene. I gammel lynghei er det mer mose og lav i bunnsjiktet enn i lynghei som har vært i kontinuerlig drift. Det kan forårsake seinere regenerering av vegetasjonen etter sviing. I tillegg kan gammel lyng ha vanskeligere for å sette rotskudd, noe som også forsinker regenereringen. Selv om regenereringen i gammel røsslyng går seint etter første sviing, kan det gå fortere ved ny sviing. Det beste resultatet oppnås imidlertid i områder som ikke er for gjengrodde.

Beiting og dyrevelferd

Ved vurdering av områder med kystlynghei med omsyn til egnethet og kvalitet som beite, må forhold som vegetasjon, mengde og kvalitet av beiteplanter, tilgang på vann, mulighet for å søke ly/skygge m.m. vurderes. Tilgjengelighet med tanke på tilsyn skal også vurderes. Det stilles krav om at det er tilstrekkelig beitegrøde til at dyrenes behov for energi, protein og mineral dekkes både med hensyn til vedlikeholdsfôr og tilvekst, og at antall dyr i ulike deler av beitesesongen tilpasses beitegrunnet.

Gammelnorsk sau (ofte kalt villsau) er en hardfør, lett sau som er tilpasset utegangerdrift i store deler av året, eller hele året der og når det er vilkår for det. Krav til beitekvalitet er gjeldende ved hold av gammelnorsk sau og utegangerdrift. Driften skal være tuftet på et opplegg som sikrer god dyrevelferd. Driftsformen helårs utegangerdrift krever godkjenning fra Mattilsynet, og det forutsetter driftsopplegg og tilsyn som tar høyde for situasjoner med behov for tilleggsfôring og ly/enkelt dyrerom.

Ved kombinasjon av område med milde vintre, tilstrekkelig areal og velkjøttet beite med kystlynghei greier gimrer og voksne sauer av gammelnorsk sau seg vanligvis tilfredsstillende gjennom vinteren. Om nødvendig må tilslipp av vær ordnes slik at lamming om våren ikke starter før beitegraset er kommet i vekst slik at sauene finner næringsrikt fôr til produksjon av melk. Kommer det tungt snøfall som blir liggende, og som gjør det vanskelig for sauene å få tak i tilstrekkelig fôr, må en straks sette inn tiltak med tilleggsfôring og om nødvendig hente dyrene i hus og/eller innhegning med ly for nødvendig oppfølging. Vinterbeite til utegangersau må ha tilstrekkelig med lynghei av god kvalitet. Unge skudd av røsslyng er viktigste vinterbeiteplanta, men tilgang på starr, gras som de finner innimellom m.m. er betydningsfullt for det samlede næringsopptaket om vinteren. Innholdet av protein i fôret er gjerne noe knapt. Gammelnorsk sau kan i noen grad tære litt på kroppsreserver gjennom vinteren, uten at dette er kritisk. Dyrene må da ha fått bygd opp kroppsreserver gjennom sommer, høst og førjulsvinter.

Tilveksten på lam og sauer av gammelnorsk sau ved helårs utegangerdrift i kystlynghei på Vestlandet og Sør-Trøndelag er undersøkt i et forskningsprosjekt. Tilveksten på lammene var høyere i flere av de

undersøkte lokalitetene i Trøndelag enn i Hordaland og Sogn og Fjordane. Det kan være flere grunner til dette, bl.a. har god tilgang på grasområder stor betydning for lammenes tilvekst, men også berggrunn og jordsmonn er faktorer som spiller inn. I noen av lokalitetene på Vestlandet ble det gjort undersøkelser der en så på tilveksten både hos lam og sauer i mer oppdelte perioder. Disse registreringene viste at det var liten tilvekst på lam fra sist i august til først i oktober, men at tilveksten på gimrer og sauer var tilfredsstillende og at disse bedret holdet utover høsten.

I Vestland fylkene Hordaland, Sogn og Fjordane og Møre og Romsdal er situasjonen at en god del av villsaualammene fra kystlynghei ikke har nådd tilfredsstillende slaktevekt, kjøttsetting og fettinnhold ved tidspunktet for høstslakting. Disse lammene som ikke er slaktemodne må overvintres på en måte som sikrer tilstrekkelig fôrtilgang og god dyrevelferd. Små sauelam må ikke gå sammen med vær slik at de kan bli paret, da drektighet krever svært mye og setter individet tilbake i utvikling, og kan være i strid med kravet om godt dyrehold. Produksjonsmessig er det heller ikke noen god løsning at utegangersau lammer årsgamle, da en lett kan komme inn i en vond sirkel med seinere lamming og dermed små lam om høsten.

Vanlig norsk kvit sau og andre norske langhalet raser med regional utvikling og tilpassing (steigar, cheviot, ryggja), spælsau og eventuelt andre saueraser kan også beite i kystlynghei lenge utover høsten der det er vilkår for det, og i deler av vinteren når det blir kombinert med innefôring som sikrer dyra tilstrekkelig med energi og protein. Driftsmåten som kombinerer utegangerdrift og innefôring er lite brukt i dag sammenlignet med tidligere, men er fortsatt i bruk m.a. i området ved Lindesnes i Vest-Agder, Rogaland, Hordaland og enkelte steder videre nordover langs kysten.

Beiting med de langhala sauerasene eller spælsau i kystlynghei gjennom sommeren vil ofte gi mindre tilvekst på lamma enn annet utmarks- eller fjellbeite. Mengdeinnslaget av gras og urter er viktig, det gjelder å få en god start på tilveksten hos lamma fra våren av, og at tilveksten ikke stagnerer og blir for lav når en kommer utover sommeren og seinsommeren. Ved større innslag av strandeng i tilknytting til kystlynghei, kan beitet være tilfredsstillende som sommerbeite både til tyngre saueraser og stedvis til storfe (sinkyr, kviger, kastrater, ammekyr). Naturtypen strandeng er det generelt mer av på deler av Trøndelagskysten og særlig i Nordland (Helgelandskysten) enn hva som er tilfelle på Vestlandet.

For mer utfyllende informasjon om skjøtsel, restaurering og hevd, se:

Skjøtselsboka for kulturlandskap og gamle norske kulturmarker som finnes på Miljødirektoratets hjemmesider:

<http://www.miljodirektoratet.no/no/Publikasjoner/Publikasjoner-fra-DirNat/Annet/Skjotselsboka/>

Annen aktuell litteratur

- Haaland, S. 2002. Fem tusen år med flammer; det europeiske lyngheilandskapet. Vigmostad & Bjørke.
- Kaland, P.E. & Vandvik, V. 1998. Kystlynghei. S. 50-60 i: Framstad, E. & Lid, I.B. (red.) Jordbrukets kulturlandskap, Universitetsforlaget, Oslo.
- Moen, A. 1998. Nasjonalatlas for Norge: Vegetasjon. Statens kartverk, Hønefoss.
- Nilsen, L.S. (red.) 2009. Naturen. Populærvitenskapelig tidsskrift. 2009-2: 66-128. Spesialnummer om kystlynghei i Norge.

B. Spesiell del: Bumarka i Blomsøya

Kystlyngheia i Bumarka inngår som en del av lokaliteten Blomsøya, Bumarka-Sørgården med ID BN00092278 i Naturbase, og lokalitetsbeskrivelsen nedenfor med søkbare egenskaper og områdebeskrivelse er felles for både Sørgården og Bumarka.

Søkbare egenskaper i Naturbase

Navn på lokaliteten Blomsøya, Bumarka-Sørgården		Kommune Alstahaug	Områdenr. 182040118				
ID i Naturbase BN00092278	*Registrert i felt av: Marit Dyrhaug		Dato: 01.08.2013				
Eventuelle tidligere registreringer og andre kilder (skriftlige og muntlige) Bär, A. & Hatten, L. 2009. Skjøtselsplan for Blomsøya og omegn. Bioforsk Rapport nr 31/2009 Elven, R et al. 1988. Botaniske verdier på havstrender i Nordland 2A. Beskrivelser for region Sør-Helgeland. Økoforsk. NAVF. Universitetet i Trondheim. Ofte, A. et al. 2013. Rapport fra registreringer i kulturlandskap i Nordland 1992-95. Red. av Fylkesmannen i Nordland. 141s. Hanssen, E & Molia, A. 2004. Kartlegging av storsopper i Norge - Mykologiske undersøkelser i Alstahaug, Dønna, Herøy og Vega kommuner, Nordland fylke. Rapport 2-2004. Universitetet i Oslo, Naturhistorisk Museum Naturbase, KF00000493 Naturbase, BN00032919 Ålegrassamfunn			Skjøtselsavtale: Inngått år: Utløper år:				
Hovednaturtype: D07, Kystlynghei - 80 % Tilleggsnaturtyper: D04, Naturbeitemark - 15 %		Utforminger: D0711, Kalkkysthei - 50 % D0709, Intermediær kysthei - 20 % D0712, Kalkkystfukthei - 5 % D0710, Intermediær kystfukthei - 5 %					
Verdi (A, B, C): A		Annen dokumentasjon (bilder, belagte arter m.m.) Bilder					
Påvirkningsfaktorer (kodeliste i håndbok 13, vedlegg 11)							
Stedkvalitet		Tilstand/Hevd		Bruk (nå):		Vegetasjonstyper:	
< 20 m	x	God	x	Slått		Torvtekt	Gras og urterik hei (H2b)
20 - 50 m		Svak		Beite	x	Brenning	
50-100 m		Ingen		Pløying		Park/ hagestell	Fuktig lynghei (H3)
> 100 m		Gjengrodd		Gjødsling			
		Dårlig		Lauving			

Områdebeskrivelse i Naturbase

Innledning

Blomsøya og omegn (inkl. Hestøy og Skålvær) fikk status som utvalgt kulturlandskap i 2010. Blomsøya og omkringliggende øyer ble vegetasjonskartlagt i 2008 i forbindelse med utarbeiding av skjøtselsplan og forvaltningsplan for området. Kartlegging av verdifulle naturtyper for området er gjort på bakgrunn av vegetasjonskartlegginga og artsregistreringene i 2008 samt befaringer i 2013. Supplerende opplysninger om tilstand og bruk er innhentet av Marit Dyrhaug.

Beliggenhet og naturgrunnlag

Lokaliteten ligger på østsiden av Blomsøya og består av to tilgrensende beiteområder; Bumarka og Sørgården. Bumarka består av lave bergknauser langs østsiden av Blomsøya og flere, grunnlendte, avrunda øyer (Buøya, Måsøya, Høgøya, Risøya/Stor-Risøya) med grunne sund imellom som faller tørre på fjæra sjø. Sørgården strekker seg sørover langs Blomsøyas østside, over Landfast-Risøya og sørover langs Drægern, ei langstrakt landtunge med grunnlendte, avrunda knauser. Mot nord og vest avgrenses lokaliteten av grensegjerde ved Sveåsen, mot dyrkamark og mot en bjørkeskog sør for tunet på Sørgården. Berggrunnen er i all hovedsak kalkspatmarmor med enkelte innslag av kalkglimmerskifter og dioritt. Langs Drægern består berggrunnen av kalkglimmerskifter. Området ligger i klart oseanisk vegetasjonsseksjon (O2) i sørboreal sone. Gnr/bnr er 19/1 og 19/3,5. UTM: 33W 0376333 7308539.

Naturtyper, utforminger og vegetasjonstyper

Hovednaturtypen er kystlynghei (D07) som dekker 80 % av totalarealet på 780 daa. Resterende areal dekkes av en småmosaikk av naturbeitemark (D04) der utformingene ikke er bestemt. Kystlyngheia langs Drægern og deler av Stor-Risøya har utformingen intermediaær kysthei (D0709), ellers er det kalkkysthei (D0711) som dominerer. Innimellom finner vi mindre områder med intermediaær kystfukthei (D0710) og kalkkystfukthei (D0712). Vegetasjonstypen er i all hovedsak gras- og urterik hei (H2b), samt noe fuktig lynghei (H3). Resterende areal (5 %) dekkes av nakent berg.

Artsmangfold

Kystlyngheia er svært artsrik med mange av kalkindikatorerne knyttet til ekstremrik utforming. Dominerende arter generelt i lokaliteten er einer og krekling, men det finnes også partier med mye røsslyng. I Bumarka gjør røsslyngen lite av seg, men finnes spredt i lyngheia over hele området. Risøya har større innslag av røsslyng, det samme gjelder på Drægern. Av kalkindikatorer vokser det store mengder orkidéer som brudespore, stortveblad, vårmarihånd og grønnkurle over store deler av lokaliteten. Det ble også funnet rødlistede arter som ormetunge (VU) (Måsøya og Buøya) og fjellnøkleblom (NT) (Drægern). Reinrose dominerer i parti som er svært skrinne med mye synlig marmorberg, spesielt på Landfast-Risøya. Andre arter som ble registrert er blåstarr, hårstarr, kornstarr, fuglestarr, loppestarr, hjertegrass, vill-lin, fjellfrøstjerne, fjellsmelle, smalkjempe, gullris, storblåfjær, hengeaks, dunhavre, blokkebær, nattfiol, fjellmarikåpe, gulsildre, rødsildre m.m.

I parti med naturbeitemark har det blitt gjort mange interessante og sjeldne funn av beitemarksopper. Under en kartlegging i 2004 (Hanssen & Molia 2004) ble det funnet 19 arter av *Entoloma*, seks arter *Hygrocybe* og to arter jordtunger *Geoglossum* i lokaliteten, først og fremst på Sørgården og på Buøya. Det ble gjort 14 rødlistefunn fordelt på 13 arter, bl.a. av *Entoloma caeruleum* (DD), *Entoloma callichroum* (DD) da NY for Norge, *Entoloma carneogriseum* (DD), *Entoloma cocles* (VU), *Entoloma inutile* (DD), *Entoloma mougeotii* - fiolett rødskivesopp (NT), *Entoloma pratulense* - slåtterødspore (VU), *Entoloma prunuloides* - melrødsoppe (VU), *Entoloma queletii* - fagerrødskivesopp (NT), *Entoloma turci* - tyrkerrødsoppe (NT), *Geoglossum cookeanum* - dynejordtunge (NT) og *Hygrocybe quiete* - rødskivevokssopp (NT).

Bruk, tilstand og påvirkning

Lokaliteten har tidligere vært beitet både av storfe og sau, og det har vært kontinuerlig beiting her fra langt tilbake. Området beites per i dag (2013) av sau, også helårsbeite med Gammelnorsk sau. Nedbeitingsgraden er middels sterk med ingen/liten slitasje. Gjengroing er minimal, med noe bjørk og lauvoppslag på Risøya. Videre gjengroing holdes nå i sjakk av beiting. Lengst sør på Drægern er mye av tidligere gjengroingsskog og kratt ryddet. Det har ikke vært foretatt sviing her i nyere tid, men brenning på Stor-Risøya og Måsøya er kjent fra 1940-50 tallet. Området gjødsles ikke i dag, men deler av naturbeitemarka (og strandenga) i nordvest-enden av lokaliteten har vært gjødslet tidligere. Av kulturminner finnes tufter etter sommerfjøs og steingjerder innenfor lokaliteten.

Fremmede arter

Ingen fremmede arter er registrert.

Skjøtsel og hensyn

Lokaliteten bør fortsatt beites med et middels hardt beitetrykk. Dette vil sikre de store verdiene både i kystlyngheia og i de delene som er definert som naturbeitemark. Beitetrykket er avgjørende for å holde lauvoppslag nede.

Del av helhetlig landskap

Bumarka-Sørgåden er en del av Utvalgt kulturlandskap, Blomsøy-Hestøy og Skålvær, og er også en del av område KF00000493, helhetlig kulturlandskap i Naturbasen.

Verdibegrunnelse

Lokaliteten er svært artsrik og inneholder stort sett alle indikatorarter for kalkrik kystlynghei. Noen partier er svært rike på orkidéer som brudespore, vårmarihånd, stortveblad og grønnekurle. Det finnes også store reinroseheier på de skrinne marmorbergene. To rødlistede karplanter ble funnet i kystlyngheia: ormetunge (VU, sårbar) og fjellnøkleblom (NT, nært trua). I parti med naturbeitemark har hele 13 rødlistede beitemarksopper blitt registrert, bl.a. en ny art for Norge (i 2004). Lokaliteten er i god hevd og beites av sau. Tidligere beitet også storfe her. Gjengroingsgraden er svak og parti som tidligere var under gjengroing har nå blitt ryddet. Oppslaget holdes nede gjennom beiting. Deler av lokaliteten har blitt brent tidligere. Lokaliteten får verdi A, svært viktig.

Utfyllende områdebeskrivelse for kystlyngheia i Bumarka

Bumarka består bl.a. av flere øyer som blir landfast ved fjære sjø. Mot øst ligger tre store øyer: Høgøya i sør, Måsøya i midten og Buøya i nord. I øyrekka innenfor ligger Risøya med Stor-Risøya lengst i sør.

Naturtypen kystlynghei er nesten enerådende. Utformingen «intermediær kystlynghei» forekommer først og fremst på deler av Høgøya og Stor-Risøya, mens Måsøya og Buøya domineres av utformingen kalkkysthei. Naturtypen naturbeitemark forekommer som småmosaikk, mest på de nordlige delene av Risøya.

På Høgøya er røsslyngen dominerende art, men den er i stor grad gammel og forvokst (i degenerativ fase). Måsøya domineres av gras og urter, men røsslyngen forekommer flekkvis som mengdeart over store deler av øya. Mye av lyngen er fremdeles i byggefase. På Buøya er røsslyngen mengdeart, og på nordenden er den dominerende. Flere steder er røsslyngen gammel og forvokst, særlig på nordenden. Stor-Risøya har også en god del røsslyng, og flekkvis er den dominerende art. Som ellers langs kysten er mye av røsslyngen i 2014 vinterskadet etter uttørking vinteren 2014.

Både på Måsøya, Buøya og Stor-Risøya har det vært foretatt bråtebrenning i «nyere» tid. På Måsøya skjedde dette seinest på 60-70-tallet, og på Stor-Risøya ble deler avsvidd rundt 1990. Pr 2014 er det igjen behov for sviing, siden vi har større områder hvor røsslyngen er gammel og i degenerativ fase.

Lynghelia i Bumarka er jevnt over i god hevd. På Stor-Risøya har vi et område preget av gjengroing med lauvskog og kratt. Gjengroingen har i seinere år vært holdt i sjakk gjennom beiting slik at vi ikke har nytt lauvoppslag. Ellers er gjengroing med einer et problem i deler av kystlyngheia. Dette gjelder særlig på Høgøya og store deler av Byøya. Under befaringen 2014 ble det observert to sitkagranner (fremmedart); ett lite tre på Buøya og ei småplante på nordenden av Stor-Risøya. Sitkagrana er ikke registrert i områdebeskrivelsen for lokaliteten i Naturbase. På Buøya ble det observert et par eksemplar av veitistel. Veitistelen kan lett spre seg og bli et plagsomt ugras i beitemark.

Alle øyene er artsrike, og rik på ulike starrarter som også kan være en viktig beiteplante om vinteren. På sensommeren 2014 ble det observert mye bittersøte, en art som tidligere ikke er registrert i artsbeskrivelsen.

Nedbeitingsgraden ved befaring i området sensommeren 2014 var moderat.

Skjøtselsplan for Bumarka i Blomsøya

DATO skjøtselsplan: 28. november 2014

UTFORMET AV: Marit Dyrhaug og Annette Bär

FIRMA: Bioforsk Nord, Tjøtta

UTM : 33 W 373510 7305126

Gnr./bnr.: Sameie

AREAL kystlyngheilokalitet: ca 520 daa

AREAL Beiteområde: ca 600 daa

Del av verneområde? Nei

Innledning

Beiteområdet i Bumarka avgrenses i nordvest mot fulldyrkamark og mot grensegjerder mot eiendommene Gnr/bnr 19/1 Sørgården, og 19/6 og 19/2 ved Sveåsen.

Bumarka er et sameie for Gnr/bnr 9/3, 9/5 og 9/7, men har bare én beitebruker.

Dagens drift

Det er Torbjørn Aakerøy og Heidi Sørøy som har beitedyr i Bumarka. I 2014 har de hatt 12 søyer med lam av rasen Norsk kvit sau (NKS) på sommerbeite, og en flokk på 30 søyer med lam av rasen Gammelnorsk sau (GNS) på sommerbeite og mesteparten av vinteren.

Torbjørn og Heidi driver både Gnr/bnr 19/5, 19/3 og 19/7, og gården grenser inntil beiteområdet i Bumarka. Pr 2014 har gården en besetning på 30 GNS, 130 vfs av sauerasen NKS og 12 ammekyr.

Flokken med GNS går i Bumarka mesteparten av året, men i lammingsperioden holdes de inngjerdet ved tunet. Dyra har tilgang på tilskuddsfôr om vinteren, men har som regel beitet på de ytre øyene i kystlyngheia, hovedsakelig Stor-Risøya og Måsøya.

Dyra lammer i april, og lammetallet ligger på ca. 1,4 lam pr voksen søye. Lammene har en gjennomsnittlig slaktevekt på 12-13 kg.

Vurdering av kystlyngheias beitekvalitet

Kystlyngheia i Bumarka synes å ha god kvalitet som vinterbeite siden store arealer har en jevn bestand av beiteplanten røsslyng. Forekomsten av starr bidrar sannsynligvis til å bedre vinterbeitekvaliteten ytterligere. Mye av røsslyngen er imidlertid gammel og forvokst med redusert beitekvalitet. Særlig gjelder dette for Høgøya og deler av Buøya. Gjennom lyngsviing og fornying av røsslyngbestanden skulle muligheten for bedring av vinterbeitekvaliteten være betraktelig.

Beiteområdet i Bumarka består, i tillegg til 520 daa verdifull kystlynghei registrert i Naturbase, av en del naturbeitemark og strandeng ved Sveåsen og noe kystlynghei som ikke inngår i Naturbaselokaliteten. Totalt beiteareal er ca. 600 daa (se vedlegg 2).

Foreløpige retningslinjer fra Mattilsynet og Lyngheisenteret på Lygra anslår et arealkrav på 10 - 30 daa røsslyngrik kystlynghei pr dyr på helårsbeite. Ut fra vurderinger av Bumarkas vegetasjon og erfaringer med GNS på vinterbeite her, må en anta at beiteområdet gir tilfredsstillende helårsbeite til 30 dyr (20 daa/dyr) uten tilskuddsfôring utenom snøperioder. Ved bedring av beitekvaliteten gjennom sviing av lyng og einer, kan vi forvente at dyretallet kan økes ytterligere.

Kvaliteten av kystlyngheia som sommerbeite er også god, og sammen med tilgangen på naturbeitemark og strandenger i området, er beitetilgangen god, noe som også lammevektene viser. Sensommeren 2014 var nedbeitingsgraden moderat, og beitetrykket om sommeren kan gjerne økes litt.

Brukernes ønsker for framtidig drift

Brukerne planlegger å avvikle hold av ammekyr, og gården vil utvide besetningen av sau, både antall GNS og NKS.

Brukerne vil prøve seg fram med å øke beitetrykket i Bumarka, og er interessert i å komme i gang med lyngsviing som skjøtselsmetode i kystlyngheia.

Mål

Hovedmål for lokaliteten:

- Holde landskapet åpent uten gjengroing og innslag av fremmedarter
- Bedre hevd av kystlyngheia

Konkrete delmål:

- Fortsette med helårsbeite
- Forynge og øke forekomsten av røsslyng i alle utviklingsfaser
- Redusere bestanden av einer, særlig på Høgøya og Buøya
- Bevare artsmangfoldet med høg forekomst av starr og urter
- Auke beitetrykket noe i forhold til i dag

Spesifikke mål for delområde:

- Fjerne lauvskog og kratt i områder prega av gjengroing på Stor-Risøya
- Hindre spredning av veitistel på Buøya

Tilstandsmål arter:

- Røsslyng skal forekomme i alle utviklingsfaser

Aktuelle tiltak

	Prioritering (år)	Ant daa og kostnad
<p>Generelle tiltak:</p> <p>Helårsbeite med Gammelnorsk sau Antall dyr kan holdes på samme nivå som i dag (30 GNS), eventuelt øke litt etter hvert som kystlyngheia kommer i bedre hevd gjennom forynging av røsslyngbestanden</p> <p>Tilskuddsfôring bør helst begrenses til perioder med snødekke.</p> <p>Fôringsplassen bør plasseres i naturbeitemarka nordvest i beiteområdet utenfor kystlyngheilokaliteten.</p> <p>Sommerbeite med Norsk kvit sau. Beitetrykket bør gjerne øke litt i forhold til dagens nivå på 12 søyer med lam.</p> <p>Se ellers skjøtselsplanens Generelle del A side 4.</p>	<p>Årlig</p> <p>Årlig</p>	<p>520 daa</p> <p>520 daa</p>
<p>Aktuelle restaureringstiltak, utover de generelle:</p> <p>Sviing For å redusere mengde einer og krekling, forynge og forbedre røsslyngtilstanden og dermed beitegrunlaget vinterstid og sommerstid, er sviing anbefalt. De mest aktuelle sviområdene er inntegnet på skjøtselskart i vedlegg 3. Areal prioritert for sviing er totalt ca. 110 daa. I tillegg kan det være aktuelt å svi mindre flekker med gammel røsslyng på Måsøya. Ei sammenhengende sviflate bør ikke overstige 15 daa.</p> <p>På sviflater der eineren vokser oppreist (i hovedsak på Høgøya og nordenden av Buøya), vil det bli nødvendig med etterrydding av einerkvistene etter brenning slik at sauene ikke får risper/skader på jur. Se «Sviing som skjøtselsmetode, inkl. retningslinjer for sviing», vedl. 5.</p> <p>Rydding av lauvskog og kratt Området som trenger rydding ligger lengst sør på Stor-Risøya. Bare kratt og trær over beitehøyde må fjernes. Rydding må skje i forkant av planlagt sviing. Det bør gjerne stå igjen noen grupper med trær som ly og skygge for beitedyra. Større kvister og greiner samles i hauger og brennes eller fraktes bort fra området.</p>	<p>Årlig eller annen hvert år avhengig av værforhold</p> <p>Årlig eller annen hvert år etter sviing</p> <p>2015</p>	<p>Ca. 15 daa pr år</p> <p>Ca. 10 daa pr år</p> <p>19 daa</p>

<p>Kontroll med spredning av veitistel på Buøya Veitistelen er ei to-årig plante som sprer seg med frø. I spiringsåret danner den en bladrosett. Neste år setter den stengel, blomstrer og dør. Beste bekjempelsesmetode er å komme i gang med lusing så snart man oppdager de første eksemplarene. Gå en inspeksjonsrunde i juli og fjern alle bladrosetter ved å kutte av planten 1 cm under bladrosetten. På blomstrende planter kutter man av blomsterstanden. For å hindre ettermodning av frøene og spredning, tas blomsterstanden med hjem for brenning.</p>	<p>Årlig / ved behov</p>	<p>Noen få enkeltplanter</p>
---	--------------------------	------------------------------

Utstyrskrav: Utstyr til sviing; propanbrennere, brannvifter

Oppfølging

Skjøtselsplanen skal evalueres innen: 5 år

Behov for registrering av spesifikke artsgrupper: tilstanden av røsslyng

Tilskudd

søkt år: 2014

søkt til: Utarbeiding av skjøtselsplan

tildelt år: 2014

tildelt fra: Handlingsplanmidler for utvalgte naturtyper, Fylkesmannen i Nordland

Årlige tilskudd til beiting og rydding betales av midler ifm «Utvalgte kulturlandskap i jordbruket»

Skjøtselsavtale parter: Ikke inngått en langvarig skjøtselsavtale.

Ansvar

Beitebrukere Torbjørn Aakerøy og Heidi Sørøy har ansvar for iverksettelse av skjøtselsplanen.

Fylkesmannen i Nordland v/miljøvernavdelingen har ansvar for oppfølging og veiledning i tråd med handlingsplan for kystlynghei.

Marit Dyrhaug v/Norsk Landbruksrådgiving har for tiden fått ansvar fra Fylkesmannen for oppfølging av Blomsøya som «Utvalgt kulturlandskap i jordbruket».

Kilder

- Bär, A. & Hatten, L. 2009. Skjøtselsplan for Blomsøya og omegn. Bioforsk Rapport nr 31/2009
- Carlsen, T.H., Bär, A. & Dyrhaug, M. 2013. Naturtypekartlegging på Blomsøy og omegn. Bioforsk Rapport 8 (158),
- Direktoratet for naturforvaltning 2007. Kartlegging av naturtyper - Verdisetting av biologisk mangfold. DN-håndbok 13 2.utgave 2006 (oppdatert 2007).
- Direktoratet for naturforvaltning 2012. Faggrunnlag for kystlynghei. DN-rapport.
- Fremstad, E. 1997. Vegetasjonstyper i Norge. NINA temahefte 12:1-179
- Norderhaug, A., Austad, I., Hauge, L. & Kvamme, M. 1999. Skjøtselsboka for kulturlandskap og gamle norske kulturmarker. Landbruksforlaget.
- Often, A. et al. 2003. Rapport fra registreringer i kulturlandskap i Nordland 1992-95. Red. av Fylkesmannen i Nordland. 141s.

Vedlegg

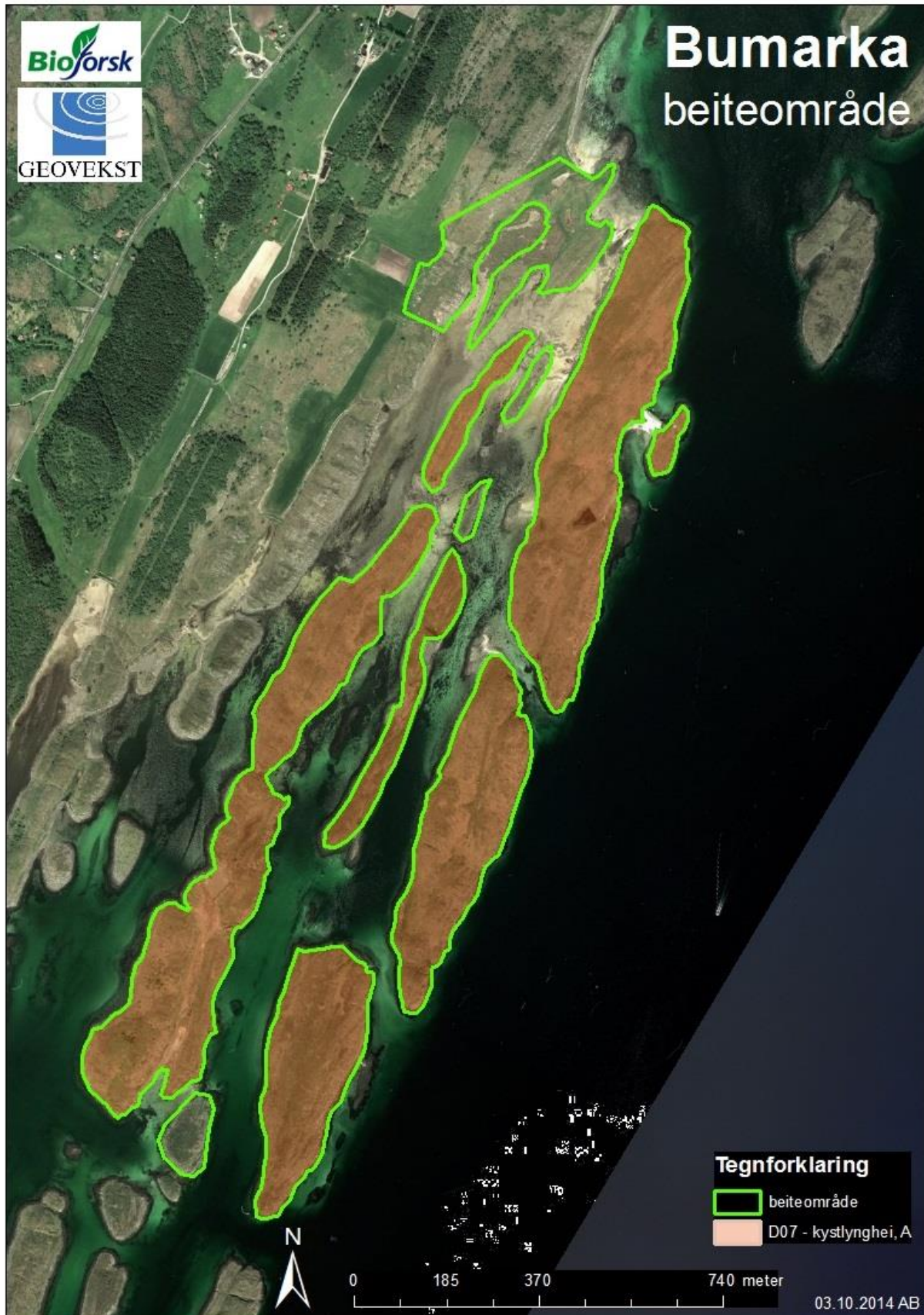
Nr	Emne
1	Kart med arealavgrensing
2	Kart over beiteområde
3	Kart med skjøtselstiltak
4	Bilder
5	Sviing som skjøtelsesmetode, inkl. retningslinjer for sviing

VEDLEGG 1 - Kart med arealavgrensning av kystlyngheilokaliteten

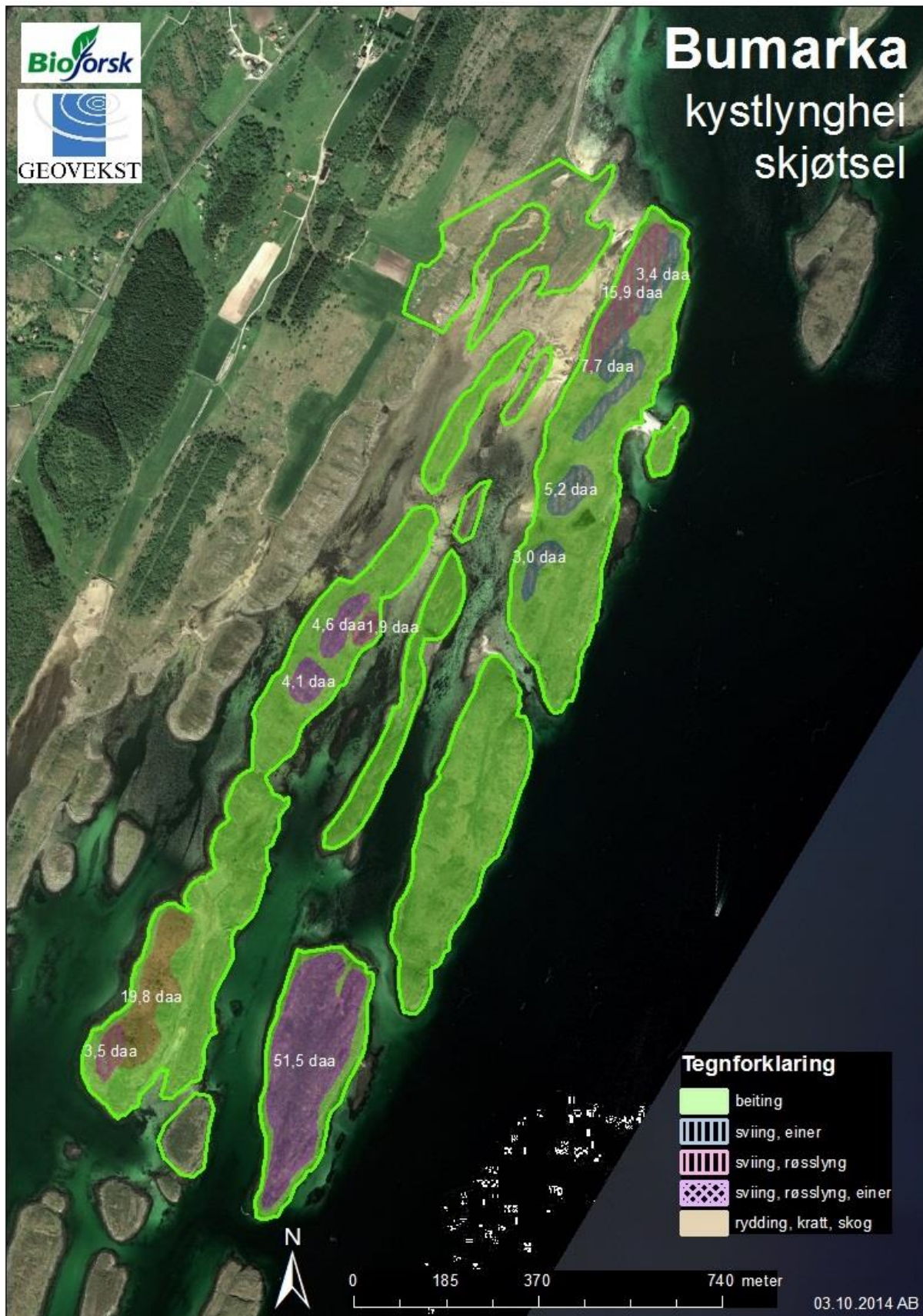
Figur 1: Arealavgrensning av kystlyngheilokaliteten i Bumarka i Blomsøy, Alstahaug kommune. Bumarka inngår i lokaliteten Blomsøya, Bumarka-Sørgården som er blitt verdisatt i naturbasen til verdi A, svært viktig.

VEDLEGG 2 - Kart med avgrensning av beiteområdet

Figur 2: Utover kystlyngheilokaliteten, omfatter beiteområdet i Bumarka også et område med naturbeitemark og strandenger i nordvest, og ei lita øy med kystlynghei sørøst for Stor-Risøya.

VEDLEGG 3 - Kart med anbefalte skjøtselstiltak

Figur 3: Anbefalte skjøtselstiltak som viser beiting, rydde- og svibehov. Etter sviing i områder med einer vil det være behov for fjerning av eierkvister. I sviflaten på Stor-Risøya kreves det i tillegg rydding av kratt og lauvskog før sviing

VEDLEGG 4 - Bilder

Bilde 1:
En flokk med Gammelnorsk sau beiter på nordvest-siden av Høgøya. Vegetasjonen på Høgøya er preget av mye gammel røsslyng og einer.
Foto: Marit Dyrhaug

Bilde 2:
Oversikt over Måsøya med Høgøya i bakgrunnen mot sør. Vegetasjonen på Måsøya domineres av gras og urter, men har også gode forekomster av røsslyng.

Foto: Marit Dyrhaug

Bilde 3:
Vinterskade i 2014 på gammel røsslyng på Måsøya, men enkelte friske greiner har vokst fram.
Foto: Marit Dyrhaug

Bilde 4.
Fin dam med mye bukkeblad på Buøya. Bukkebladplantene var delvis nedbeita.
Foto: Marit Dyrhaug

Bilde 5.
Bumarka er rik på ulike typer beitemarksopp. Bildet viser en vokssopp som vokser på Buøya.
Foto: Marit Dyrhaug

Bilde 6.
På Sør-Risøya har vi noe gjengroing med lauvskog og kratt. Bildet er tatt i 2012.
Foto: Marit Dyrhaug

VEDLEGG 5 - Sviing som skjøtselsmetode, inkl. retningslinjer for sviing

Lyngsviing som skjøtselsmetode - en kort introduksjon

Målet med lyngsviing er å forbedre beitet i lyngheier og sikre det biologiske mangfoldet. Røsslyngplanten taper beiteverdi når den blir gammel og forvedet og den bør derfor fornyes regelmessig gjennom sviing, normalt når den har nådd en alder på 15-25 år. I løpet av levetiden gjennomgår røsslyngen 4 faser, fra pionerfasen (0-6 år), byggefasen (6-15 år), moden fase (15-25 år) til degenererende fase (25 -50 år). I moden fase blir vedproduksjonen større enn bladproduksjonen. Det er nå sviing må til for å brenne bort den gamle forvedede røsslyngen og samtidig stimulere både nyspiring fra røttene og frøspiring fra frø lagret i jordsmonnet (Kvamme et al. 2009).

På Helgelandskysten og i Nord-Norge generelt vil røsslyngen vokse langsommere grunnet lave sommertemperaturer (Direktoratet for naturforvaltning 2012). Sammenlignet med Vestlandet er det derfor ikke behov for å brenne like ofte. Beitetrykk vil også påvirke og gi variasjoner i røsslyngens livssyklus. For svakt beitetrykk i en røsslynghei vil kunne gjøre at lyngen vokser hurtig, og gammel røsslyng vil tape beiteverdi. For sterkt beitetrykk vil kunne gjøre at røsslyngen blir utkonkurrert av gras, halvgras og urter.

Røsslyng er en brukbar beiteplante og det er de friske årsskudda, både langskudd og kortskudd, som hovedsakelig blir beitet. God beitetilgang i sommerhalvåret er viktig for at dyra skal ha god kondisjon når vinteren kommer. Det er først og fremst på vinteren at dyrene beiter på røsslyngen. Sviing av gammel røsslyng vil ved siden av å gi et bedre vinterbeite, bedre sommerbeitet ved at urter og gras vil utgjøre en større del av plantebestanden de første årene etter sviing. Både sviing og rydding er gode tiltak for bedring av beitekvaliteten sommerstid, i stedet for grøfting og planering i verdifulle lyngheiområder.

Det er viktig at lyngheiene beites etter sviing slik at trær og andre uønskede planter ikke etablerer seg i sviflatene. Det viktigste beitedyret i lyngheiene er utegangersauen som spiser av røsslyngen om vinteren. Helårs utegangersau foretrekker gras og urter om sommeren, mens om vinteren er det viktig med tilstrekkelige arealer med røsslynghei. En vedlikeholdt lyngheimosaikk gir den høyest mulige biodiversiteten hos kystlyngheiene og det beste beitet for helårs utegangersau. Brannflatene må ha begrenset størrelse for at en skal oppnå denne mosaikken. Dette er også viktig fordi store brannflater vil ta livet av mus, insekter og andre dyreslag som ikke klarer å flykte ut av brannfeltet eller ned under bakken. Med en småskala mosaikk vil også innvandringen av planter og dyr gå hurtigere til de nysvidde, mer næringsrike, feltene. Det er likevel viktig å ta hensyn til sviing i områder med svært mye gammel røsslyng (store gamle røsslyngstammer mer eller mindre uten blad). I disse kan størrelsen på sviflatene økes noe for å forhindre at beitetrykket blir for stort på små sviflater i etterkant av sviing, da det vil spire mye ung og fristende røsslyng. Det er avgjørende å nøye følge med beitetrykket etter sviing, for å unngå at sauen beiter for mye slik at de unge røsslyngskuddene ikke rekker å etablere seg.

På Helgeland blir ikke røsslyngplantene like store sammenlignet med Vestlandet, og andelen brennbar ved i de gamle plantene er ikke like høy. Det kan derfor oppleves som om det er vanskelig å få fyr på lyngheiene her i nord. I gras- og urterike heiområdene er det også en mindre andel røsslyng, og et sammenhengende brennbart vegetasjonsdekke er derfor mer sjeldent. Det er avgjørende at lyngbuskene over jorda er tørre nok for å få fyr, og at jordoverflaten er tørr nok for at mosedekket skal brenne. Det er derfor bra hvis man utfører sviing etter noen dager med vind. I gamle dager sa man at det skulle ha blåst nordavind i minst tre dager før lyngsviing (Norderhaug et al. 1999). Sviingen foretas best i vintermånedene februar og mars, men er det mye snø kan det utsettes til begynnelsen av april. Vær oppmerksom på hekkende fugl og gjeldende regler for åpen brenning (se Retningslinjer for sviing lenger ned). Det er også mulig å svi sein høst. For å ha kontroll over brannen er det viktig at det er tele i jordbunnen, eller at den er våt, slik at ikke jorda får for høy temperatur og ilden sprer seg ukontrollert. Frossen eller våt jordbunn vil også hindre at humusen med frøbanken vil brenne opp.

På selve dagen før sviing er det fint hvis vinden er jevn og stabil og av passe styrke. Svak vind vil gjøre at lyngen brenner dårlig, og svak vind skifter lett retning. Vinden bør heller ikke være for sterk. Da flytter brannfronten seg så hurtig at brannen blir ufullstendig, en kan også lett miste kontroll på brannen. Tradisjonelt sa man at passe vind var laber bris. For å få slukket brannen må man før sviing planlegge å svi mot en naturlig avslutning i terrenget, for eksempel toppen av en haug, bart berg, myrområde eller sjø. Hvis ikke dette er mulig, bør man svi av små branngater i kantene og i enden før en svir av det store feltet.

Terrenget bestemmer hvor mange personer som trengs ved sviingen. En åpen mark uten naturlige grenser for brannen krever flere personer for å kontrollere flammene sammenlignet med avsviing av nes ut mot sjøen der det kan holde med en eller to personer.

Retningslinjer for sviing

(redigert etter SNO-retningslinjer, gjeldende fra 2011)

Det formelle

- Det er kommunen som er myndighet vedr. åpen brenning. Åpen brenning er bare tillatt dersom kommunen har åpnet opp for dette gjennom «forskrift om åpen brenning og brenning av avfall i småovner». Sjekk om kommunen har åpnet opp for dette. I motsatt fall må det søkes dispensasjon for forbudet.
- Stedlig politi skal alltid varsles i forkant av tidspunktet for brenning.
- Brannvesenet skal alltid varsles i forkant av tidspunktet for brenning.
- Naboer og grunneiere skal alltid varsles i forkant av tidspunktet for brenning.
- Kontakte Statens Naturoppsyn (SNO) v/Runar Omnøy for å avklare forekomst av og behov for hensyn til fugl i området.
- Kontakt evt. også Norsk Ornitologisk Forening (NOF).

Planlegging

- Antatt svisyklus ligger generelt i Norge på omtrent 15 år, i Nord- Norge noe lenger. Men hvor ofte en bør svi samme delflate avhenger av røsslyngens evne til å regenerere, røsslyngens tilveksthastighet og en vurdering av problemarter som kan komme inn etter sviing. Sjekk røsslyngtilstanden: gammel og grov røsslyng bør brennes, men regenereringa etter brann kan ta noen år og det er viktig å følge med på dette slik at ikke all røsslyng i området brennes før ny kommer tilbake. Vær oppmerksom på at planteproduksjonen er lav det første året etter sviing. Det er også viktig å huske på at der målsetningen er å bevare kystlynghei bør en i utgangspunktet ikke svi samme flate oftere en hvert tiende år. For hyppig lyngsviing fører til utvasking av plantenæringsstoffene.
- Planlegg godt hvor det skal brennes (se vedlegg 2 med anbefalte sviområder) - en mosaikkstruktur mellom brente og ubrente flater er å foretrekke. Sviing i lynghei bør skje i mosaikk med flater på maks 10-15 dekar for å få best mulig variasjon. I områder med svært mye gammel røsslyng (store gamle røsslyngstammer mer eller mindre uten blad) kan sviflatene økes noe for å forhindre at beitetrykket blir for stort på små sviflater i etterkant av sviing, da det vil spire mye ung røsslyng. Det er avgjørende å nøye følge med beitetrykket etter sviing, for å unngå at sauene beiter for mye slik at de unge røsslyngskuddene ikke rekker å etablere seg.

- Svi ikke to nabosviflater etter hverandre. Det anbefales å vente 3-5 år før en svir nabosviflaten. Vindstyrken og -retning vil imidlertid avgjøre hvor det er best å svi (vanligvis brenner man med vinden). Det viktigste er å få svidd! Dette betyr at man kan være noe fleksibel med den endelige avgjørelsen av hvilken sviflate som skal svis av, avhengig av tilgjengelighet av eventuelle naturlige avslutninger for flammene.
- Ha en plan for hvordan brannen skal slukkes. Finnes det naturlige avslutningslinjer (som stier, myrkanter, bart berg eller tjern) eller må det brennes branngater? Ei branngate bør ha en bredde på 5-6 meter. Branngater skapes ved å svi av flater samme år som sviinga eller året før. Svi branngatene i svak vind og om mulig mot vindretningen, slik at vegetasjonen brenner langsomt med relativt høy varme.
- Utstyr som trengs til sviing: gassbrenner/blåslampe for å få fyr, og brannslukkere. Brannslukkerne består av en metallplate montert på et langt skaft. Det anbefales å bruke de langskaftede skogbrannvisperne som brannvesenet bruker. Kontakt brannvesenet for lån eller kjøp av disse. Et godt alternativ er aluminiumspader på lange skaft. Flammene slukkes med brannvifte/aluminiumspade gjennom å «slå» på flammene slik at de kveles.
- Brenn alltid mens jorda er fuktig eller det er tele i jorda (seint høst til tidlig vår fram til senest 15. april). Senere må man søke spesielt om tillatelse (Fylkesmannen).
- Det bør vises særlig aktsomhet ved sviing på tynt jordsmonn av hensyn til fare for erosjon og skader på fjell.
- Busker av vanlige treslag på over en meter skal kappes og fjernes før eller etter sviing i områder som er viktig for beiting, biologisk mangfold eller friluftsliv.
- Ta hensyn til fugl. Brenning skal skje før hekketiden. Vær obs på at noen arter, for eksempel havørn, legger egg allerede i mars.
- Ta hensyn til fornminner og kulturminner. For å bevare kulturminner skal det ikke brennes helt inntil disse. Dette skjer for eksempel ved at det finryddes en sone på bakken på 1-3 meter rundt kulturminner før brenning.

Under brenning

- Bruk arbeidsklær av bomull eller ull, kraftige støvler, lue og arbeidshansker. Kunstfiber smelter lett.
- Begynn tidlig for å utnytte dagslyset! Det kan ta lang tid å få slukket brannen og en bør sette av hele dagen.
- Brenn bare under gunstige værforhold; laber bris er passe vindstyrke.
- Vanligvis brenner man med vinden. Vurderingen av hvilken retning flammene skal gå avhenger også av sviflatens topografi, fuktighet og branngater/naturlige grenser. Det kan være enklere å få lyngheia til å brenne i oppoverbakke. Men vær oppmerksom på at flammene sprer seg mye raskere oppover en bakke enn nedover. Flammene sprer seg også betydelig raskere med vinden enn mot vinden. Det er viktig å ha arealet under full kontroll, f. eks. at det er omringet av snø eller har naturlige eller skapte grenser/branngater. Ved usikkerhet er det bedre å tenne på øverst i terrenget og/eller brenne mot vinden. Det vanligste er likevel å la brannen følge vindretningen.
- Ha godt mannskap og slukkeutstyr (brannvifter, spader med lang skaft, snøskuffer etc.).
- Bruk gassbrenneren/blåselampen til å tenne på flere steder ved siden av hverandre slik at det hurtig danner seg en brannfront. Dette vil gi en mer fullstendig brenning, da den intense varmen fra brannfronten gjør at vegetasjonen tørker noe før den tar fyr.
- Da brannen er startet og brannfronten er skapt slukker man den brannfronten som brenner i feil retning, og følger etter på begge sider for å forhindre at brannfronten får utvikle seg mot sidene.

- Kartavgrensede sviflater kan inneholde en del myrpartier og annet som ikke kan/må svis. Det viktigste er å fornye røsslyng og holde ned gjengroingsarter. Punktvisi der det trengs. Dette gjelder spesielt i kuperte områder med fuktigere søkk mellom lyngtuene.
- Slukk omtrent to timer før det blir mørkt, og bruk tiden på å kontrollere at alt er under kontroll. Det er lettere å se røyk i dagslys.
- Ved slukking; vær bak flammene og slukk brannen fra kilden ved å «slå» på flammekilden slik at ilden kveles. Slukk brannen på bakketoppen. Da mister flammene noe av kraften og er lettere å slukke.
- Tar det fyr i maurtuer vær oppmerksom på at disse kan ulme i dagevis hvis man ikke svir av all vegetasjon/material som kan brenne.

Etter brenning

- Gå aldri fra et område hvor det fortsatt kommer røyk. Forsikre deg om at brannen er godt slukket. Brann i humusen vises ved at det kommer opp litt røyk fra bakken. Disse «underjordiske» brannene kan spres ukontrollert hvis man ikke forsikrer seg om å slukke ved å trampe på bakken.
- Ha nok beredskap ved behov for etterslukking.
- Stedlig politi skal alltid varsles etter at brenningen er avsluttet.
- Brannvesenet skal alltid varsles etter at brenningen er avsluttet.
- Naboer og grunneiere skal alltid varsles etter at brenningen er avsluttet.
- Fjern døde busker og kvister. Døde busker som står igjen etter sviing kan ellers forårsake jurbetennelse som en følge av stikk- og rispskader hos dyr som går på beite i disse områdene. Eventuelle busker og trær som ikke allerede er blitt fjernet før sviing anbefales også fjernet.
- Tegn inn på kart hvilke områder som er brent og når de er brent!
- Svidde felt bør sjekkes for uønsket oppslag av fremmede og problematiske arter og trær 2-4 år etter sviing, og eventuelle oppslag ryddes. Hvis oppslag av trær ikke blir nedbeitet kan en oppjustering av beitetrykket hjelpe.

Spesielle hensyn i Bumarka

- Deler av Bumarka (områder på Buøya, Måsøya og Stor-Risøya) har vært avsvidd i «nyere» tid og det er grunn til å tro at dette er medvirkende årsak til at disse øyene i dag har en fin bestand av røsslyng med en del lyng i byggefase. Men vi ser at etter 30-40 år har vi fått en god del lyng som også har blitt gammel og kommet i degerativ fase. På Høgøya, som ikke er svidd i nyere tid, har nesten all røsslyng kommet i degerativ fase. Dette er en viktig erfaring å ta med videre. Allikevel er det usikkerhet om
 - Hvor raskt røsslyngen og annen vegetasjon regenereres etter sviing.
 - Hvor ofte man bør svi samme delflate.
- Sviflata på Høgøya er på ca. 60 daa. Denne skal ikke svis av i en omgang. Det anbefales å svi maks. 10-15 daa om gangen. Nysvidde flater bør heller ikke legges ved siden av hverandre.
- Der det er god dekning med røsslyng vil formålet med sviing først og fremst være fornying av røsslyng. Der einer dominerer vegetasjonen er hovedformålet med sviing å forhindre gjengroing med einer. Om andelen av røsslyng vil øke etter sviing i de einerdominerte partiene er uvisst. Men artsmangfoldet har i hvert fall større sjanse til å øke. Ved sviing av einer er det viktig med rydding av einerkvister etter sviing pga at kvistene kan skade jurene på dyrene.
- Etter sviing vil sviflatene ofte bli ekstra populære beiteområder. Beitetrykket på sviflatene kan da bli så hardt at det hindrer regenerering av røsslyngen. Det er derfor viktig å følge med på beitetrykket.